Ponašanje kao poziv u pomoć

Razumijevanje izazovnih trenutaka kod učenika u spektru

Magdalena Jančec, mag. rehab. educ., BCBA

Katehetska jesenska škola · 16. listopada 2026.

Trenutak koji poznajete

Marko ima devet godina. Sjedi za stolom na vjeronauku. Pred njim je listić s pričom o Noinoj arci.

Gleda kroz prozor. Polako se ljulja u stolici.

„Hajde, moramo završiti. Ostale su još samo četiri životinje.“

Marko gura listić sa stola.

„To nije prihvatljivo. Podigni listić.“

Marko počne vikati.

Što ste vidjeli?

Što se dogodilo između trenutka kad je sjedio za stolom i trenutka kad je počeo vikati?

Dva važna pitanja

1

U kojem je stanju dijete?

Govori mi kako reagirati **sada**.

2

Čemu ovo ponašanje služi?

Govori mi što promijeniti da se **ne ponovi**.

Tri dijela:

1 **Čitati ponašanje**

2 **Spriječiti krizu**

3 **Postupiti u krizi**

Ista situacija, drugačiji odrasli

Marko sjedi za stolom, ne boji, gleda u pod, ljulja se.

Odrasla osoba misli: „Nije u stanju u kojem je bio jutros.“

Tiho se spušta na njegovu razinu.

„Vidim da ti je teško. Obojimo još jednu životinju, pa ćemo stati.“

Marko oboji jednu životinju. Sat se nastavlja.

Isto dijete, isti dan, isti zadatak. Razlika je u tome kako je odrasla osoba pročitala situaciju.

Dvije interpretacije, dva ishoda

„Odbija raditi.“

Vidim
namjeru: ne želi

Radim
pojačavam zahtjev

Dobivam
eskalaciju

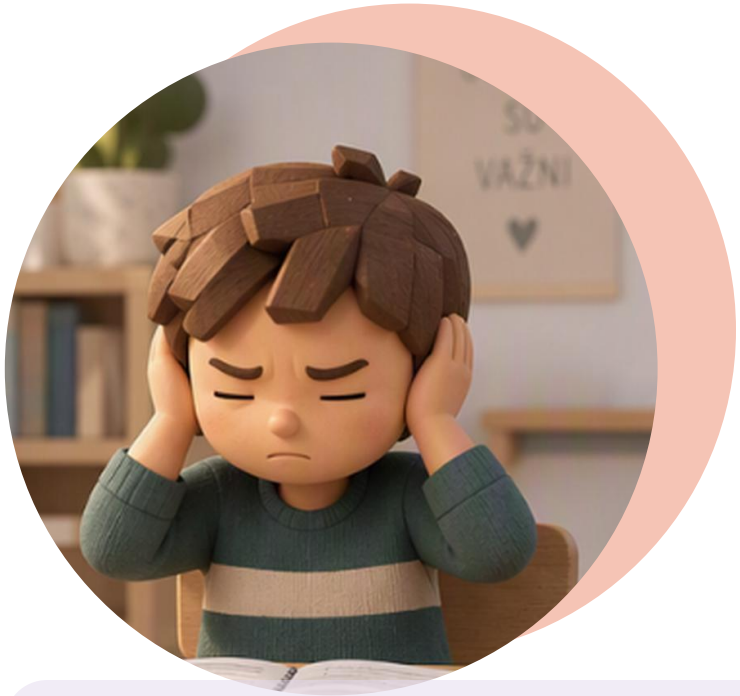
„Vidim rane znakove.“

Vidim
stanje: ne može u ovom trenutku

Radim
smanjujem zahtjev

Dobivam
regulaciju

Zašto u tom trenutku ne može

1. **Stres svima smanjuje sposobnost planiranja, čekanja i kočenja impulsa.**
   Ne samo djeci u spektru. Sjetite se sebe kad ste jako uplašeni ili ljuti.

2. **Mnoga autistična djeca drugačije obrađuju osjetilne podražaje.**
   Zvuk, dodir ili svjetlo koje nama ne smeta njima može biti preintenzivno, pa i bolno.

3. **Zato isto dijete s istim zahtjevom ne uspijeva svaki dan jednako.**
   Ne mijenja se volja. Mijenja se stanje.

Pod stresom svi znamo manje nego što znamo.

***Ne može** nije isto što i **ne želi**.*

Regulacijski kontinuum

Faza 1
Regulirano

Stanje
unutar prozora tolerancije

Kod Marka
Radi na zadatku, odgovara, gleda u listić

Što radim
uobičajeni pedagoški repertoar

Faza 2
Na rubu

Stanje
prvi znakovi pobuđenosti

Kod Marka
gleda u pod, ljulja se, ne radi na zadatku

Što radim
smanjujem zahtjev

Faza 3
Kriza

Stanje
izvan prozora tolerancije

Kod Marka
gura listić, viče

Što radim
sigurnost, ništa drugo

Faza 4
Oporavak

Stanje
vraćanje u prozor tolerancije

Kod Marka
tih, umoran, povučen

Što radim
tišina, bez novih zahtjeva

Stanje je pola priče.

Kad se ista scena ponavlja svaki tjedan, treba drugo pitanje:

Čemu ovo ponašanje služi?

A **B** **C** Prije · Ponašanje · Poslije

Marko kroz ABC

K

Kontekst · što nosi od ranije

Ne znamo. Je li spavao? Je li ga nešto boljelo?

A

Prije

listić o Noinoj arci, još četiri životinje za bojanje; odrasla osoba prilazi i ponavlja zahtjev

B

Ponašanje

gura listić sa stola, viče

C

Poslije

listić je na podu, bojanje nije dovršeno, sat je prekinut

Što je Marko naučio?

„Kad je preteško, vika radi.“

Ponašanje se ne ponavlja zato što je dijete zločesto.
Ponavlja se zato što radi.

Četiri funkcije

Izbjeći *„Neka ovo prestane.“*

preglasna zajednička pjesma; molitva u krugu uz držanje za ruke

Pažnja *„Dođi. Pogledaj me.“*

više kad se učiteljica posveti drugom djetetu.

Prevencija?

Dobiti *„Hoću to.“*

traži slikovnicu ili mjesto uz prozor

Osjet *„To mi samo po sebi nešto daje.“*

ljuljanje, pjevušenje; javlja se i kad je dijete samo.

Ako ne šteti, ne treba ga mijenjati.

Ovo su radne hipoteze, a ne utvrđena funkcija. Funkciju potvrđuje stručni tim, iz više zapisa.

Ono što ne vidite

Učenika vidite jednom ili dvaput tjedno. Ne znate kakvo je bilo jutro.

loše spavanje, glad, umor

bol: zubi, uši, probava

uputa koju nije razumio: preduga, presložena, prebrza

promjena lijeka

nešto kod kuće ili na prethodnom satu

zamjena, nepoznata osoba, promjena rasporeda

Mnoga djeca u spektru ne mogu lako reći da ih boli ni da nisu razumjela.

30 sekundi prije sata

Pitajte razrednika ili asistenta:

„Kakav je danas dan?“

Ako je dan loš, učenik već ulazi u vaš sat u fazi 2. Planirajte manje.

Zar onda samo popuštamo?

Neka olakšanje dođe nakon traženja, a ne nakon vike.

1

Smanjite zahtjev ranije

u fazi 2, prije izazovnog ponašanja. Tada smanjenje ne nagrađuje viku.

2

Naučite dijete tražiti

kartica „PAUZA“ ili „POMOĆ“, gesta, riječ. Uvježbava se kad je dijete mirno.

3

Poštujte, pa produljite

u početku uvijek poštujte traženje. Zatim: jedna slika, pa pauza; kasnije dvije.

U krizi (faza 3) ovo ne vrijedi: tada ima prednost sigurnost. Rad na funkciji dolazi kasnije.

Vježba: Luka na vjeronauku

Susret	A · Prije	B · Ponašanje	C · Poslije
1	početak zajedničke pjesme uz gitaru	pokriva uši, viče, trči prema vratima	asistentica ga izvede na hodnik do kraja pjesme
2	molitva u krugu, djeca se drže za ruke	istrgne ruku, viče	odmaknut od kruga, sjedi sam
3	crtanje u tišini	crta	rad stavljen na pano, pohvaljen
4	pjesma s pljeskanjem	viče, udara po stolu	izveden na hodnik

Podignite ruku: čemu služi Lukino ponašanje? izbjeći · pažnja · dobiti · osjet

Luka: mijenjamo ono prije, a ne Luku

A

Prije

- slika „pjesma“ u rasporedu sata, najava minutu ranije
- Luka bira: slušalice ili mjesto uz vrata
- molitva bez držanja za ruke, za cijelu grupu

+

Zamjensko ponašanje

- kartica „PAUZA“
- pokaže je, izađe na dogovoreno mjesto na 2 minute
- vrati se na sat

C

Poslije

- izlazak dolazi nakon kartice, a ne nakon vike
- vika više nije potrebna

Dva pitanja, dva vremenska okvira

Stanje

U kojoj je fazi?

Govori mi

kako reagirati sada

Kada

u sekundi

Funkcija

Čemu služi?

Govori mi

što promijeniti i čemu poučiti

Kada

kroz nekoliko tjedana, uz zapis

Priprema za prvu pričest

Korak po korak

- hod do stola
- zaustavljanje
- uzimanje hostije (neposvećene)
- „Amen“
- povratak na mjesto

Pa postupno sve bliže stvarnim uvjetima

1

u razredu

mirno, poznato, bez publike

2

u praznoj crkvi

pravi prostor, bez ljudi i zvukova

3

na svečanosti

puna crkva, ljudi, glazba

Što nismo mogli promijeniti

K *Kontekst*
svečanost: puna crkva, mnogo ljudi

A *Prije*
glazba dok ona ide prema oltaru

B *Ponašanje*
plač, bacanje na pod

C *Poslije*
primila je duhovnu pričest

Prevencija nije posao jedne osobe.

Treba cijelu zajednicu: obitelj, vjeroučitelja, svećenika.

Tri stupa prevencije na vjeronauku

1

Okolina

- gitara i zajedničko pjevanje glasniji su nego što mislite
- crkva: odjek, zvona, orgulje, tamjan, gužva
- broj slika i predmeta na zidovima
- mjesto uz vrata, leđima zidu, dalje od zvučnika

2

Vizualne najave

- raspored sata u slikama: pozdrav → priča → crtanje → molitva → kraj
- kratke upute, jedna po jedna, uz pokazivanje ili sliku
- fotografija crkve ili prostora prije posjeta
- „uskoro“ nije najava

3

Predvidljiva struktura

- isti početak i isti kraj svakog sata
- isto mjesto za svakog učenika
- gost, misa, priredba, proba za sakrament: najava tjedan ranije, uz fotografiju

Kriza: Tomislav u razredu

Tomislav ima deset godina. Usred vjeronauka, dok razred izrađuje adventski plakat, počinje glasno vikati.

Vjeroučiteljica prilazi tihim glasom.

Razred se okreće. Nekoliko djece ustaje da bolje vidi.

„Opet Tomislav.“ Smijeh.

Vika postaje jača. Počinje bacati materijale.

Je li ovo traženje pažnje?

Ako je Tomislav u krizi

23 para očiju i smijeh su **dodatni izvor stresa**.

Ako ga održava pažnja vršnjaka

23 para očiju i smijeh su **potkrijepljenje**.

Isti korak pod obje hipoteze: maknite publiku.

Što odrasla osoba radi u krizi

D

Za dijete

- tih glas, spustiti se na razinu djeteta
- jedna kratka rečenica („Tu sam.“), ne monolog
- prisutnost, ne intervencija
- siguran prostor; maknuti opasne predmete i dodatne ljude iz vidnog polja

G

Za grupu

- uvježbana rečenica: „Svi nastavljaju sa zadatkom, za dvije minute provjerim.“
- samostalni zadatak uvježban u mirnim satima (ne improvizira se u krizi)
- stati između djeteta i grupe

Što NE raditi u krizi

- ✕ povisivati glas
- ✕ ponavljati zahtjev na isti način
- ✕ ulaziti u osobni prostor djeteta
- ✕ pitati „zašto to radiš?“
- ✕ moralizirati: „ovo je vjeronauk“, „u crkvi se tako ne ponašamo“
- ✕ inzistirati na razgovoru odmah nakon krize

Poslije krize: tišina, pa zapis

Oporavak

polako

Bez novih zahtjeva dok se dijete ne vrati u fazu 1.

Često traje dulje nego što očekujemo.

Razgovor, ako ga treba biti, tek tada.

Isti dan, kad se sve smiri: 5 minuta

- **K** Kakav je bio dan?
- **A** Što se dogodilo neposredno prije?
- **B** Što je dijete točno radilo? (što se vidi, ne „bio je bijesan“)
- **C** Što se dogodilo poslije?
- ⏱ Koliko je trajalo?

Kriza je podatak.

Ponašanje djeteta govori o njegovom stanju, ne o njegovom karakteru.

Praktični kompas

U trenutku

„U kojoj je fazi?“

1 · Regulirano	uobičajeni pedagoški repertoar
2 · Na rubu	smanjite zahtjev, ne pojačavajte ga
3 · Kriza	sigurnost; sve ostalo čeka
4 · Oporavak	prostor, bez novih zahtjeva

Poslije

„Čemu služi?“

1. zapišite ABC kroz 4 do 6 susreta
2. donesite zapis razredniku ili timu
3. mijenjajte ono prije
4. naučite bolji način traženja

„Odnosimo se prema drugima onako kako bismo željeli da se drugi odnose prema nama.“

Načelo pravednosti (*Being just*) · Bailey i Burch, Ethics for Behavior Analysts

„Da sam ja u istom stanju u kojem je sada ovo dijete, kako bih željela da odrasla osoba postupi sa mnom?“

Hvala.

Magdalena Jančec, mag. rehab. educ., BCBA

Centar za autizam Zagreb

ABC zapis ponašanja

Učenik: _____ Razdoblje praćenja: _____

Ponašanje koje pratim: _____

Datum / sat	Kontekst Kakav je dan?	A · Prije Što se dogodilo neposredno prije?	B · Ponašanje Što je učenik točno radio?	C · Poslije Što se dogodilo poslije?	Trajanje	Faza 1–4

Upute: 1. Pratite jednog učenika i jedno ponašanje. 2. Pišite ono što se vidi i čuje („pokrio uši i viknuo“), ne tumačenje („bio je ljut“). 3. Zapišite i sate bez ponašanja, jer i oni otkrivaju obrazac. 4. Nakon 4 do 6 zapisa pogledajte stupce A i C: što se ponavlja? 5. Podijelite zapis s razrednikom ili stručnim timom. Funkciju potvrđuje tim, ne jedan zapis.